

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

ԱՅԵՓԸՆՆՈՍ ԱԳՈՆՅ
ԱՐՅԻԵՊՈՒԵՒ ԱՐԲԸՅ

Ákontz-Kövé István.

Ákontz-Kövé István érsek.

(1740—1824.)

A hazai örmények közül nem egy-két kiváló férfiú emelkedett fel magas polczra. Azok közé, kik a magyar-örmény névnek díszére váltak, tartozik Ákontz-Kövé István sziuniki érsek is, ki Gyergyó-Szt-Miklóson (Erdélyi részek) született 1740-ben nov. 20-án. A gyermek a keresztségben Ámirá nevet kapott. Atyja Gergely, az Ákontz család azon ágához tartozott, mely e hazában nevét Kövér-re magyarosította. Anyja Chêngánosz Ázád (Longinus Libera) volt.

Az Ákontz család, mely sok más örmény családdal együtt 1330-ban vándorolt ki a földindulás következtében elpusztult híres Áni fővárosból, 1654-ben telepedett le Erdélyben. — A vallásos szülők jó nevelést adtak Ámirának; isteni félelemre oktatták. Tíz éves volt, midőn iskolába adták. Éles eszű volt, hamar tanult; rövid idő alatt az örmény nyelven kívül elsajátította a magyart és latint is. Tanítói szerették. Tizenhét éves korában Erzsébetvárosra, hol a velencei mechithárista congregacionak zárdája és temploma van, ment rokonai látogatására. Itt ismerkedett meg Gárábéd mechithárista atyával, kinek egyik remek egyházi beszéde oly hatást gyakorolt az ifjú Ámirá lelkére, hogy ez rögtön pályát választott.

Miután szülei beleegyezését kinyerte, Gárábéd atyával Velenczébe ment; 1757 júl. 25-én érkezett a zárdába. Mechithár utódja, Melchoneán István főpát vette fel a congregatioba az ifjú Ákontzot, ki tiszteletből előljárója

íránt, István szerzetesi nevet vett fel. 1758 áug. 22-én tette le szerzetesi fogadását; 1763-ban okt. 27-én szenteltetett pappá Lázár trapezunti örmény érsek által, ki azon időben Velenczében tartozkodott.

Ákontz a tudományok különböző ágaiban bámulatos előhaladást tett, a theológiából tudori koszorút nyert; nagy sikerrel foglalkozott a nyelvészet- és bölcsészettel is. Harmincz éves korában már igazgatója volt a kolostori növeldének.

E minőségben különösen azon fáradozott, hogy növendékeivel is megkedveltesse a tudományokat. Célja volt az örmény irodalmat újjáalakítani; azért elsajátította az ősi, tiszta örmény nyelv valódi szellemét a nélkül, hogy elhanyagolta volna a magyar, latin és olasz nyelvet. Irt örmény szónoklattant, melybe Cicero és Quintilian legszebb részletein kívül az ó- és új klasszikus költészetből is vett fel mutatványokat. 1785-ben főapát helyettesnek választották meg (Vicarius generalis universae Congregationis.) Ekkor írta általános földrajzát, melyből 11 kötetet sajtó alá is adott; az utolsó kötetek azonban, melyek a keleti részeket tárgyalták, Konstantinápolyban, hova azokat átnézés végett küldötte — elégték. Később megírta Mechithár Péter életrajzát; irt bibliai történetet hét kötetben. A zsinatok történetén kívül még több kézírata maradt.

Ezen időben küldötte XVI. Lajos francia király ajánló leveleivel Lourdét Simon francia papot, ki a keleti nyelvek tanára és a nemzeti könyvtár alkönyvtárnoka volt, Szt-Lázár szigetére, hogy ez itt tanulja meg az örmény nyelvet és tanulmányozza az örmény irodalmat. A zárda főapátja a neves idegen, ki három évig tartozkodott a kolostorban, vezetését Ákontzra bizta. Midőn Lourdét, kinek fáradságát teljes siker koszorúzta, haza tért, egy igen becses kéziratot vitt magával kinyomtatás végett. A kézirat a tudós Ákontz gondos műve: Örmény-latin szótára volt. A derék francia, ki saját szemeivel látta azt az áldásos munkát, mit e szükséges szerzet végez, — hónapban mindent elkövetett, hogy állam-költségen Párisban mechithárista kolostort létesítsen. A tervezet már el is volt fogadva; Ákontz volt az örmény nyelv tanárának kiszemelve. De 1789-ben ki-

ütött a forradalom — és nemcsak a megbecsülhetlen szótár veszett el, hanem a hasznos terv is valósítatlanul maradt.

Ákontz 1790-ben szülőföldjére: Erdélybe küldetett. Itt főtartozkodási helye ugyan Erzsébetváros volt; de időnként el-ellátogatott nemcsak a többi örmény helységekbe, hanem még a közellevő falvakba is. Beszélte az erdélyi örmény tájnyelvet is. Valódi atyja volt a népnek. Sokan fordultak hozzája tanácsért. Vigasztalanul senkit sem bocsátott el magától. Szerette a szegényeket, ötet viszont mindenki szeretete. Nem volt egyetlen egy ellensége. Egyházi beszédei ritkították párjukat. Midőn szónokolt — hely nem volt a templomban. Valódi pap volt. Nagy tudománya-, jellemzilárdaságáért, szónoki képessége-, szerénységeért és sok más jó tulajdonaiért egész Erdély becsülte.

Kilencz évet töltött hónapban; de 1799-ben I. István főapát elhalálozván, új apát választásra visszahívták Velenczébe. Midőn Erdély akkori híres róm. kath. püspökétől elbúcsúzott, Mártonfi János, ki őt rendkívül becsülte, így szólott hozzája: Menjen csak főtisztelendő úr! mert ha római pápának nem válaszszák meg, kétségkívül főapátnak megválaszszák.«

Út közben hidon mentek keresztül; a hid tulsó felén a megijedt lovak visszahökkenetek, mire a szekér a vízbe zuhant. Nagy veszélyben forgott Ákontz, mert a ragadó víz-ár már lefelé sogorta a szekeret. Az emberek nem segíthettek; de segített a Mindenható: a lovak kihúzták a szekeret — a partra. Hol legnagyobb a veszély, ott legközelebb az isteni segély. Hálát adott a jószágos Égnek a csodás megmenekedésért — és tovább folytatta útját.

Bécsben megállott, mert dolga volt az udvarnál. Felment a királyhoz. Tisztességes fogadtatásban részesült. —

Alig érkezett a zárdába — és a püspök jóslatának második része teljesedésbe ment; mert míg a bíbornoki collegium, mely szintén Velenczében volt összegyűlve, VII. Piust választotta római pápának, addig a mechithárista atyák Ákontzot ültették a főapáti székbe 1800 nov. 10-én.

Mivel a rend tagjait maga az apát nem szentelhetette fel áldozárokká; azért a szerzet most arra törekedett, hogy

apátja püspöki rangra emeltessék. Készített is egy emlékiratot és magát Ákontzot bizta meg azzal, hogy azt adja át a pápának. VII. Pius, ki Ákontzot nemcsak személyesen ismerte még abból az időből, midőn Velenczében tartózkodott, hanem érdemeit is méltányolván a főapátot szüeniki érsekké nevezte ki (in partibus infidelium sub titulo vastae dioecesis Siuniae in Armenia Majori.) Antonelli bíbornok szentelte fel érsekké Ákontzot 1804-ben.

Ákontz, ki méltóságának előnyeit a szerzet javára fordította, hasonló szerzetházakat állított fel Romában, Astrachan- és Konstantinápolyban. A híres érsek hírnevet szerzett a szerzetnek. Mindenki úgy tekintette Szt-Lázár szigetet, mint a vallás, tudomány és műveltség tanyáját. Ez az oka annak, hogy a politikai változások, melyek a francia háborúk alatt Olaszországban beállottak, nemcsak sértetlenül hagyták a közkedvességű Ákontz lakóhelyét, hanem minden uralom még pártfogása alá vette azt. . .

A francia katonaság 1806-ban foglalta el Velenczét; egy csapat már kiszállott Szt-Lázár szigetére is, hogy ott is raboljanak. De elejökbe lép a főapát és kéri a hadfiakat, hogy legyenek türelemmel addig, míg Velenczéből visszatér, mert beszélőnivalója van a fővezérrel. A fővezér, ki Ákontzban ismerősét tisztelte, a parancsot tüstént visszavonta és királyi decretummal a mechitháristák zárdáját mentesnek nyilvánította.

Napoleon 1810-ben a zárdákat bezáratta és a szerzeteseket mind elűzte. A Szt-Lázár szigeti zárdával azonban kivételt tett. A főapát kérésére meghagyta, hogy az örmény zárdát ne bántsa senki. Az egész világ csodálta ezért az uralkodót, ki még a francia zárdákat is bezáratta, de az örmény klastromot megkímélte.

Midőn Európa lecsendesült és VII. Pius Romában székét elfoglalta, a 75 éves Ákontz elment az örök városba, hogy élő szóval adjon az örmény nemzet nevében kifejezést örömének, mit az egyház győzelme felett érzett. A pápa köszönettel fogadta a szives fáradságot.¹⁾

¹⁾ Papa senex amore amorem rependens longo labori gratias retulit. L. »Vita D. D. Stephani Acontii Kóvér. Venetiis« 40 l.

Egyszer meglátogatta Krisztus földi helytartója a római mechitháristákat, kikhez e kérdést intézte: »Mit csinál az érsek?« Azután így szólott: »Irájtok meg: hogy üdvözlöm.«¹⁾

A bíbornokok közül is sokan nemcsak levelezésben állottak Ákontzszal, hanem tisztelték is őt. Legszívélyesebb barátságban élt a magyar Pyrker János László-, velencei patriarkhával. Honfi legjobban csak honfihoz vonzódik.

IV. Károly spanyol király lovagi méltóságra emelte Ákontzot; a jelvényt Mecenas Albert nevű követe által küldötte meg neki.

Sokan el-ellátogattak a Szt-Lázár szigetére, mert meg akartak ismerkedni a szent életű és nagy tudományú érsekkel. Csak egynehányról teszünk itt említést: IV. Károly spanyol király, III. Frigyes porosz király, Etruria főhercege: Lipót, János és Rayner főherceg és a t. A ki csak látta Ákontzot, mindenki azt mondotta róla: »Ez nagy ember.«

Fényes kísérettel ment Ferencz király Szt-Lázár szigetére. Ákontz társaságában jól telt az idő. Megnézte az uralkodó a zárda minden zege-zugát. Egyszer csak beszélgetés közben így szól: »Láttam Erdélyben nemzetségedet . . . és ha majd oda visszatérek, megmondom tiednek, hogy üdvözlöd őket.«

Mivel a szerzetnek nem volt elegendő helyisége, a főapát megkérte Ferencz uralkodót, hogy engedje át nekik a sziget azon részét is, mely Velence felé tekint. A kegyes király szívesen teljesítette a kérést. Ákontz ide építette a nyomdát.

Hiányos lenne Ákontz életrajza, ha itt meg nem emlékeznénk az érsek jó barátja, a dúsgazdag, de adakozó és nemzeti czélokért bőven áldozó örmény lovag: báró Ráfáel Sándorról, ki Madrasból (India) való volt, de Londonban lakott. Tartozkódott Szamosújvárt is, hol saját háza volt. Ő vetette meg Erzsébetvároson a középtanoda alapját, mely hálából róla ma is: örmény kath. Ráfáel-féle gymnasiumnak neveztetik. E középtanoda, melynek annyi éven át volt lelkes igazgatója, derék munkatársunk: Mar-

²⁾ Eum salvare suo nomine juvebat. Ugyanott.

kovich Jakab — alapítása óta sok hasznos magyar polgárt nevelt a hazának!

Ráfáel, ki személyes ragaszkodással viseltetett Ákontz iránt — töméntelen vagyona által nagyban előmozdította a kiváló főpásztor törekvéseit.

Igy, hogy a többit mellőzzem, Ráfáel építtette a velencei mechitháristák római házát.

Ákontz mihelyt érezte, hogy ereje gyöngül, átadott mindent a vikárius-, Ávedikián Gábornak. Azután maga köré gyűjtötte szerzetes-társait, intette őket, hogy ne feledkezzenek meg a testvéri szeretetről és mindent kövessenek el, hogy a szerzet épen fenmaradjon. Engedelmet kért mindegyiktől, végre könybe lábadt szemekkel megáldotta a szerzetet és társait. Míg az egyik a szentségeket feladta, addig a többi — imádkozott. A nagy érsek, kit a szerzet méltán tekint második alapítójának, 1824-ben hagyta itt a congregatiót és ment fel a boldogok honába. Földi maradványai felett kebelbarátjának: báró Ráfáel Sándornak hasonnevű fia a zárda-templom szentélyében diszes sírkövet állíttatott. A sírkövön latin és örmény felírás van. A latin felirat ez:

STEPHANVS ACONTIVS KÖVÉR
COMES TRANSILVANIAE
MECHITARISTARVM TERTIVS ABBAS GENERALIS
ARCHIEPISCOPUS SIUNIAE PRIMUS,
MORUM SVAVITATE OMNIBUS CARUS,
VIRTUTIBUS, SCIENTIA MERITISQUE
CLARISSIMUS,
OBIIT IV. KAL. FEBR.
AN. MDCCCXXIV. AET. LXXXIV.
EQUES ALEXANDER RAPHAEL
ARMENIUS EX MADRASIO LONDINENSIS
DEVOTIONIS ERGO H. M. P. *)

*) Ákontz- Kövér István, erdélyi gróf, a mechitháristák harmadik apátja és első (szüniuki) érseke, ki jelleme, nyájasságáért mindenki előtt kedves volt, ki jó tulajdonai-, tudománya- és érdemeivel igen elhíresült; meghalt 1824 ján. 24-én életének 84-ik évében. Ráfáel Sándor lovag, Madrasból való londoni örmény, tisztelete jeléül.

Nem egy év szállott le az enyészet tengerébe azóta, hogy a nagy Ákontz-Kövér földi maradványait leszállították a sírba, de azért a congregatio élő tagjai még most is áldják a magyar földet, mely oly kiváló férfiút adott szerzetüknek!

Szongott Kristóf.

Egy nyolczadik századbeli névtelen örmény krónikás.

I.

Az örmény történeti könyvtár, melyet a velencei, szent Lázár-szigeti mechithárista atyák bocsátottak közre néhány évtizeddel ezelőtt,¹⁾ több örményországi hitvallónak és vértanúnak foglalja magában életleírását, érdekesen világítva meg azoknak kapcsában a Kaukáz-melléki és kisázsiai országok történetét is. Ezen életleírások közül a legbecsesebbeknek egyike — a »történeti könyvtár« tizenkettedik kötetében — koghtháni szent Váhán vértanúnak van szentelve, és »Elegia Örményország sanyarúságai fölött és koghtháni szent Váhán vértanúsága« címet visel homlokán. Szerzője nyilván kartársa volt az eseményeknek, melyeket elbeszél, mert ámbár méltatlannak mondja magát a szent vértanú életének leírására s épen ezért el is hallgatja nevét, kitűnik a krónikája szövegéből, hogy ő maga volt az a szerzetes, a ki elkísérte főnökét Ábrahámot zarándokútjában szent Váhán sirjához.

A munka, mint címe is tanúsítja, két külön részből áll. A második egészen szent Váhán életével és vértanúságával foglalkozik, az első pedig — mintegy bevezetésül

Az olasz, a magyar nemességet egyenlőnek tartja a legmagasabb nemesi ranggal; azért van itt is a »comes« szó használva. — Az örmény felírásban ez a kifejezés fordul elő: »Ázad Dsursováh« (Gergyó-szt-miklósi nemes).

¹⁾ Huszonkét kötet, Velence, 1853—1861.